

Протојереј Божидар Мијач

МРТВИ ЖИВОТ

„И анђелу сардске цркве напиши: тако говори онај који има седам Духова Божјих, и седам звезда: знам твоја дела, да имаш име да си жив, а мртав си. Стражи, и утврђуј остале који хоће да помру; јер не нађох твојих дела савршених пред Богом својим. Опомињи се дакле, како си примио и како си чуо, и држи и покај се. Ако ли не узастражиш, доћи ћу по тебе као лупеж, и нећеш чути у који ћу час доћи по тебе. Али имаш мало имена и у Сарду, који не опоганише својих хаљина, и ходиће са мношвом у белима, јер су достојни. Који победи он ће се обући у хаљине беле, и нећу избрисати име његово из књиге живота, и признаћу име његово пред оцем својим и пред анђелима његовима. Ко има ухо нека чује шта говори Дух црквама“ (Откр. 3, 1—6).

ЦРКВА У СВЕЛОСТИ СУДА БОЖИЈЕГ

I

Овај текст је саставни део посебног одељка (наравно као дела јединствене целине читавог откривења) који садржи седам писама (посланица), која Христос у визији преко Јована упућује анђелима тј. предстојницима седам малоазијских цркава, а, у њиховом лицу и виду, и читавој Цркви онога времена, као и, у преносном тј. правом смислу, и Цркви ових времена, па, према томе, и нашој Цркви, нама у њој. Да, писма су, сад, нама упућена. Ми смо, у светлости наведеној текста, тај Сард коме Бог говори. Саопштавају се речи Христове, односно Св. Духа, Цркви која треба да прими утеху последњег времена. То није, значи само поглед у прахришћански живот црквене историје, него осветљавање са божанске тачке гледишта и нашег живота у Христу, наше црквене историје. Зато кад Господ преко Јо-

вана говори: „Ко има ухо нека чује шта говори Дух црквама“ хоће тиме да отвори и наше ухо за слушање ових важних и судбоносних поука. (Као да је слух највише, можда, за то и дат — да послужи слушању ове Речи Божје).

У погледу садржаја читави одељак (II и III гл.), а нарочито овај оштро наведени текст о Сарду, *износи, може се рећи, суд Божји над Црквом или, блаже речено, ставља положај Цркве у светлост суда Божијег*. Како то — суд над Црквом? Није ли Црква, сабрана од верника у Христу, творевина Св. Духа и као таква и у својим члановима света и непорочна? Црква, заиста, по своме божанском битију, по ономе како је Бог успоставља у Христу, јесте света. Њу, како каже Апостол, Христос „освети очистивши је купањем воденим у речи; да је метне преда се славну цркву, која нема мане ни порока, или таквога чега, него да буде света и без мане“ (Еф. 5, 26—27). Света је, значи, не само у својој глави, Христу, него и у својим удима, члановима, њеним припадницима. Али, ипак, то је у овоме свету греха, док овај еон траје, више потенцијално, по ономе како може и треба да буде, а мање реално, по ономе како у ствари јесте. Управо: она то већ јесте објективно, као општа еклезија, али не и субјективно, у сваком своме члану. Чланови Цркве могу да греше. Штавише, нема тога ко у нечему не греша, као што Јован у својој Првој посланици изрично каже: „Ако речемо да греха немамо, себе варамо, и истине нема у нама“ (I Јн. 1. 8). Особеност грешења у Цркви, за разлику од онога изван Цркве, јесте да се живи у сталној напрегнутости и раздору између греха и врлине (Дела ап. 9, 13); ту се, истина, стално пада у кал греха, али и стално подиже из њега (врши се непрекидно опроштење и очишћење), док изван Цркве, ван њеног утицаја и дејства, постоји непрестано трајање у паду. У том дакле смислу, и са те стране, Црква као скуп верних у Христу подлежи суду Божјем. Подлежи Суду, значи, не само свет (отпали од Бога), него и Црква, са својим непреображеним члановима, као део света, са аспекта њеног неизвршења или половичног извршења божанских задатака у себи и у свету.

Баш због тога значаја Цркве за свет она је прва на удару суда Божијег. Јер је време (пунота времена, *kaïros*) да се почне суд од куће Божје“ (I Петр. 4, 17). Свет се не може спасти сам, него искључиво преко Цркве. У ствари свет мора постати Црква, ући у Цркву, да би се спасао: „Изван Цркве нема спасења“ (Св. Игнатије Богоносцац). Црква је, дакле, одговорна за спасење читавог света (баш: читавог; не само људи, него и твари, природе, „јер чекање твари (на спасење) чека да се јаве синови Божји тј. чланови Цркве“ (Рм. 18, 19). За зла у свету крив је наравно грешни свет, али је сакривац и Црква, уколико је, ако је, (а у многome јесте) мисијски неактивна у њему. Нема те кривице за коју Црква не би у том смислу била сама крива. Човек у Цркви је, као свечовек, саучесник и саодговорник у добру и у злу других, што Апостол изражава јаким речима: „Ко ослаби, и ја да не ослабим? Ко се саблазни, и ја да се не саблазим?“ (II Кор. 11, 29). Гледаш безбожнике како срљају у пропаст и, можда, мислиш: нека их, нека пропадну кад не хтедоше познати Господа, а не знаш да си и ти, као члан Цркве, крив за њихо-

ва беспућа. Шта си учинио да им предочиш Божји пут? Гледаш грешнике како тону у понор греха и, можда, мислиш: нека их, нека грезну у злу кад пренебрегоше Божју вољу о спасењу свих, а не знаш да си и ти, као члан Цркве, крив за њихова безакоња. Шта си учинио да их избавиш из замки греха? Шта си урадио за њих — речју или примером, трудом или муком, љубављу или саосећањем? Јеси ли се молио и заузимао за њих и да ли си то чинио у довољној мери? Зато што стојиш скрштених руку у Цркви и посматраш туђа зла — крив си. За тај нехат судиће ти Бог. Сваки верник у Цркви је, како каже Пророк, и као што ћемо ближе видети тумачећи овај текст, „стражар“ над неверницима. Верник, у овом смислу, на извештај начин има удела у пророчко-назидатељској служби. *„И тебе, сине човечји, тебе поставих стражарем дому Израилову; слушај дакле реч из мојих уста и опомињи их од мене. Кад речем безбожнику: безбожнице, погинућеш а ти не проговориш и не опоменеш безбожника, да се прође пута свога; тај ће безбожник погинути за своје безакоње; али ћу крв његову искати из твоје руке“* (Езекил 33, 7—8). У свему овоме злу које се шири пред нама, у неморалу и душегубству времена, има и део црквене кривице. Да смо ми светли не би било тако црно око нас. То нам се овде открива са великом очигледношћу. Бивамо доведени до важног сазнања да Црква, иако творевина Божја, стоји не само у благодати него и под судом Божјим.

II

САРД — ГРАД И СИМБОЛ

Сард, о коме се овде говори, јесте, фактички, историјски град у коме је обитавала једна од малоазијских цркава првог века, али он је, као што ћемо касније ближе видети, еклезиолошки, и симбол типа Цркве уопште.

Прехришћанска историја овога града, спољашње гледано, значајнија је од његове хришћанске историје. Био је, у то време, славан, чувен, истакнут, богат. Био је у једно време, чак, престоница Лидијског царства. Средиште власти. Овде се налазио велелепни незнабожачки храм посвећен богињи Кибели, који је окупљао поклонице из читаве провинције, слично као храм ботиње Дијане у Ефесу (Дела ап. 19, 24—29). Незнабоштво је овде било веома снажно. У Сарду су у своје време деловали познати грчки философи Езоп и Солон, као и други учени људи, што је знак да је и интелектуални живот био јако развијен (јер, обично, друштвена средина изнедрава из себе оно што има у себи и што потребује). Предео, иначе, брдовит. Богатство му је прибављала и плаховита река Пактол која је у своме кориту са планина доносила златну руду. Био је, због подесне брдовитости, природна тврђава, коју није било лако освојити, те је у честим ратним збивањима остајао скоро неосвојив. (За ову околност везана је једна историјска анегдота, која ће се у поуци црквеној употребити веома упечативо; наиме: персијски цар Кир, отколивши град око 550. г. пре Христа, није га могао освојити, па је обећао велику

награду о ономе ко му покаже пут за улазак у град. Догодило се, док је персијски војник са једне узвишице посматрао неосвојиви Сард, да је сардском стражару пао случајно шлем док је шетао зидом тврђаве; он је сишао да узме шлем и понова се врати на стражарско место, а персијски војник, опазивши то, са неколико својих другова тајним путем, док је стража спавала, уђе у град).

У хришћанско време Сард је спољашње већ био доста умањен, али је у тој градској руини заблистала Црква Христова као гора Господња. Много, иначе, о првој Цркви и Сарду не знамо. Не помиње се у *Делима апостолским* ни у *Посланицама*, из којих се обично црпе подаци у малоазијским црквама, као ни у другим савременим изворима. Сигурно је да је Црква настала под дејством проповеди Св. ап. Павла, као и друге цркве те области, и да је, тада, била релативно бројна и, нарочито, духовно снажна, жива и јака, славна и видна. Некадањој материјалној величини одговарала је садања духовна величина.

Древни Сард је данас у оба вида, материјалном и духовном, у рушевинама. Од хришћанских трагова постоје, усред рушевина, остаци два храма: Панагије и Св. Јована Богослова. Сад Сардска црква, као и сам град у коме се налазила, која више не постоји као социолошки и географски појам у области Мале Азије, постоји, типолошки, по себи и у овим ознакама, у речима *Откривења Св. Јована Богослова* као једна типична карактеристика сваке емпиријске Цркве, па, кроз тумачење и примену, свакако и наше, на земљи постојеће, и још дефинитивно не прослављене Цркве. Сард је овим својим обележјима као и именом (Сард грчки значи остатак) сав симболичан и ови симболи, као и историјски подаци који су постали симболични, могу много помоћи да боље разумемо писмо, односно реч Божју, које Христос преко Сардске Цркве упућује свакој Цркви на земљи.

III

ХРИСТОС У ПУНОТИ ДУХА И СЛАВЕ ПРЕМА СЛАБОЈ И ПОТАМНЕЛОЈ ЦРКВИ

Христос се, у својој речи, представља Цркви у Сарду, као и у различитим ситуацијама других цркава, у вези потреба те цркве. Он из неизмерног богатства свога бића истиче оно што је за њу, у датом тренутку, најважније и најпотребније. То су, у овом случају, два својства његове божанске личности: прва, да је Он онај „који има седам духова Божјих“ и, друга, да је Он онај који „има седам звезда“.

Седам Духова за Св. Духа је ознака Његове пуноте. Свештени број седам употребљава се у Библији да се покаже нека потпуност и савршенство. Иначе, као што знамо, Свети Дух је један, то је треће лице Свете Тројице. *Христос је, значи, испуњен обиљем и пунином Св. Духа*, као што је наведено у Књизи пророка Исаије: „И на њему (Месији, Исусу) ће почивати дух Господњи, дух мудрости и разума, дух савета и силе, дух знања и страха Господњег“ (Ис. 11, 2), дакле пунина Богодуховених дарова, што и сам Христос примењује на себе

и своју службу говорећи: „Дух Господњи је на мени; за то ме помаза да јавим еванђеље сиромасима; посла ме да исцелим скрушене у срцу; да проповедам заробљенима да ће се ослободити, и слепцима да ће прогледати; да отпустим сужње; и да објавим пријатну годину Господњу“ (Лк. 4, 18—19). То је Дух који интегрално оживљава (Јн. 6, 63), који поново рађа за Царство Божје (Јн. 3, 5—6). Ово је било потребно нагласити Цркви у Сарду, јер је она, као што се фрапантно види из текста, била запала у мртвило, у стање духовне неживотворности, из кога ју је могао избавити само оживљавајући Дух Господњи. Христов Дух је једино решење за тешке проблеме те, и сваке, Цркве.

Седм звезда означава пуноту сјаја славе Божје коју поседује Христос, у чему је, што је такође јако наглашено, оскудевала Сардска црква. Сјај њене звезде, тј. првобитна светлост вере, био је изразито потамнео. Према тој Цркви, али наравно и у њој, стоји *светлосни и светлоносни* Господ. „Ја сам светлост свету; ко иде за мном неће ходити по тами, него ће имати видело живота“ (Јн. 8, 12). Христос је оно „видело истинито које обасјава свакога човека који долази на свет“ (Јн. 1, 9). „Ја дођох, каже Исус, (као) видело на свет да ни један који ме верује не остане у тами“ (Јн. 12, 46). Црква не може ничим другим да сија и блиста до Христом (Његовом вером, Његовом правдом, Његовом истином). Сваки други украс био би лажни украс. Свака друга лепота била би лажна лепота. Христова светлост, лепота и украс, не могу се заменити или надокнадити ничим другим.

Такав Христос, у обиљу Духа и Славе, стоји према духовно посрнулој и потамнелој цркви у Сарду, па према томе и свакој Цркви, значи и нама у Цркви. Не представља се тако Христос Цркви случајно, него, као што смо видели, намерно; не ради себе, него ради њих и нас. Стално смо суочени са Њим, таквим. Треба да се увек питамо: Колико смо Христом духовни, колико смо Христом светлосни? Да ли Његова духоносна светлост кроз нас дејствује и сија у овоме свету, међу људима, или смо ми препрека, зид, за Његове моћи и зраке. Јер заповест Божја нама упућена у том погледу јасна је и гласи: „Ви сте (треба да будете) видело свету; не може се град сакрити кад на гори стоји. Нити се ужиже свећа и ставља под спуд него на свећњак, те светли свима који су у кући. Тако да се светли ваша светлост пред људима, да виде ваша добра дела и прославе оца вашег који је на небесима“ (Мт. 5, 14—16).

IV

„ИМАШ ИМЕ ДА СИ ЖИВ, А МРТАВ СИ“

Суд Божји о цркви у Сарду је, у главном, негативан; она добија више покуду, а много мање похвалу. Црква, је, у већини својих припадника, постала мртво море. Ту је завладало једно свеопште лоше духовно стање. Мртвило је постало скоро владајући ток. Печат збивања. Све је устаљено, стереотипно. Нема отпора таквом естаблишмен-

ту. Нема, како би се данас рекло, критике и самокритике, *нема обнове у Духу*. А Црква, по својој суштини, треба да буде непрестани вулкан живота и обновљења. Огањ усавршавања и кретања напред. Црква је непрестана прогресија, подизање у вис до у небески бескрај. То само некретање, *мртвило* — *јесте зло ове Цркве*. Ту нема неког другог зла какве се налазе у другим малоазијским црквама, нема на пр: лажних учења, неморалног живљења, материјалне похлепе, оријентационих странпутица и др. *Дела су овде рђава тј. мртва, дела као израз унутарњег битија*. Она постоје, али су мртва; без огња живота Духа у њима. А то је оно што Бог оцењује и гледа. Живот Духа у нама. Са гледишта, дакле, живота Духа у делу, са правог гледишта, ова Црква *има, како овде стоји, само име да је жива, а мртва је*.

Сад морамо ближе појаснити — шта то значи имати име живота, а бити мртав.

Ту се, пре свега, мисли на име које је ова црква стекла у прошлости. Имала је добро историјско име. Она је некад, нарочито у своме почетку, била на висини. Њени чланови су били носиоци и остваритељи истине Божје. Имали су животворне и духотворне вере и љубави. Страдали су за исповедање Исуса Христа. Сардска Црква била је тада права Божја Црква. Али, сада, остало је само име од тога некадашњег живота, остала је традиција. Лепо је имати добру традицију; прошлост доста значи. Али то није довољно. Од саме традиције, од прошлости, у Цркви се не може живети. То је, ипак, руина. Црква се, стално изнова, у свакоме своме појединцу и целини као светом колективу, успоставља, односно мора успостављати. *Свакога дана, па и свакога часа, у њој се устаје или пада*. Ако нема тога устајања, тј. делотворног оветодуховског живота, Црква се у својим члановима може изродити, ослабити, постати недуховна и неславна, мртва.

Име, затим овде значи и форму, спољашњост. Име — то је форма. Изглед. По форми, по спољашњости, Црква у Сарду изгледала је као жива (а била је мртва). Њен спољашњи лик је био леп. Спољашње узев тамо је било све исправно, коректно, на свом месту. Не би се могло, са те стране, можда ништа приговорити. Долазили су на богослужења; можда, чак, није изостајао. Молитвени скупови су сигурно почињали и свршавали се тачно и на време. Певали су псалме и химне, све је вероватно брујало. Поучавања су текла редовно; нису остајали без неке поуке. Поука је била ствар чреде. Практикована је свакако и служба милосрђа. Све су то црте које су улазиле у карактеристику да је ова црква имала име живота. Па шта се хоће више? Није ли то дивно, за похвалу? Није ли то прави садржај рада једне Цркве? Да; али, гле, *Господ каже да је то ипак мртви живот*. За обичног, непроницљивог посматрача, такав живот је штавише бујан, испуњен преданошћу и радом, широк и развијен, у најмању руку нормалан, али за Бога, упркос таквој активности, све је то мртвило. Зашто је то тако? *Зашто је Божји суд оштар? Зато што Бог прониче кроз форму кроз спољашност, и сагледава суштину, језгро ствари*. Сва та коректна спољашњост, у свим својим видовима, јесте у ствари камуфлажа, којом се могу сакрити и камуфлирати духовне немоћи пред људима, али не пред Богом; Бог то препознаје и открива,

обелодањује. Људи такво црквено стање могу, због привидне лепе спољашњости чак и хвалити, бити њоме задовољни, али Бог ће то, разоткривајући худост те спољашњости, кудити. Није ли Христос тако за време свога земаљског живота разоткривао формалисте свога времена говорећи: „Тешко вама књижници и фарисеји, лицемери, што дајете од метвице и од копра и од кима, а остависте што је претежније у закону: правду и милост и веру... Што чистите спољашњу чашу и зделу а изнутра сте пуни неправде... Што сте као окречени гробови, који се споља виде лепи а унутра су пуни костију мртвачких и сваке нечистоте“ (Мт. 23, 23—27). Тако је разоткривен црквени живот у Сарду: форма је била жива, а садржај мртав — мртва молитвеност, мртво поучавање, мртво служење.

Није, значи, довољно постићи спољашњу коректност (мада и то нешто значи; негде нема ни тога, него је отпад тоталан), спољашње дело, већ је потребна унутарња озареност животом Божјим. божанска животворност, прожетост Св. Духом. Прави живот није у нама, већ у Богу. Дело је животно уколико је Божје деловање у нама присутно. Нема аутономног, антропономног црквеног живота; он је теономан, духономан. Дух је живот Цркве. Без Св. Духа Црква би била обично, мање више успело, или неуспело земаљско друштво, људско учређеније, слично, рецимо, црвеном крсту или другим разним филантропијама и организацијама, а, у неким случајевима, могла би бити и нешто далеко испод тога: синклит за личне, себичне, интересе и сврхе, за тшеславије, материјалне добитке и сл. (Мт. 6, 2, 5, 16; 23, 25). Црква се, у таквим случајевима, може користити у сасвим нецрквене сврхе. Таквих злоупотреба у историји је било доста. Може се слободно рећи: *све што није од Духа, ма колико изгледало блиставо и сјајно, мртво је; све што је од Духа, ма колико изгледало слабо и убого, живо је*. Нагласак је овде искључиво на делу као норми и манифестацији Духа. Свако добро дело је плод Духа. „Јер који се владају по Духу Божијему они су синови Божји“ (Рм. 8, 14). Само они. Читави морал је инспирисан Св. Духом: „А род је духовни: љубав, радост, мир, трпљење, доброта, милосрђе, вера, кротост, уздржање“ (Гал. 5, 22). Ово, наравно, никако не значи да се добро дело збива без нашег напора и учешћа, механички, од самог Духа у нама, већ је потребно и наше активно отварање и садејство у томе чину. Синергизам деловања. При том не може се радити са наше стране о неком рутинском и обичајном понављању, бездушном следовању и обављању прописа; не, дело није обичај, инерција, него — *креација*. Није, да се сликарски изразимо, клише, фотокопија, но стваралачка експресија. Ми смо позвани да се потчинимо, тј. у делу активирамо дејству Св. Духа, јер „тела су ваша храм живећег у вама Св. Духа. Зато прославите Бога у телима вашим (тј. делима), јер су Божја“ (I Кор. 6, 15).

СТРАЖАРЕЊЕ

Мртвило је владајући ток црквених збивања у Сарду. Све је иначе коректно, уредно, прописано, али — мртво. Спољашњост је жива, унутрашњост мртва. Али, ипак, није ту све пропало. У Цркви

никад и не може све пропасти, јер је извор њеног живота у Богу, Исусу Христу, односно у Св. Духу, а не у људима и стварима. Потребно је само стално враћање, односно окретање томе животворном извору. Ми можемо да духовно усахнемо, ископнимо, али извор је ту, на дохвату руке, ка коме се може доћи, успоставити веза, ступити у контакт. Овде је, у другом и трећем стиху, апел за то враћање, које је у ствари покретање, тј. оживљавање из мртвила. Да се збуде активистички повратак изгубљеног сина у дом Оца, о чему се у Лукином еванђељу каже: „Овај брат твој мртав беше и оживе; изгубљен беше и нађе се“ (Лк. 15, 32).

То враћање извору живота, то успостављање, названо је *стражарењем* да би се нагласио његов активни, борбени карактер. Израз је, за то узет из војне терминологије. *Живот хришћана је врста војевања борбе* (II Кор. 10, 4; Фл. 2, 25; 4, 3; II Тим. 2, 3). Није то таворење, тмоло и скомрачно, пасивно, протицање у времену и простору. У Цркви се не зна за атараксију. Нема буквалног тиховања. Она није склониште уморних, или само на неки унутарњи садржај душе сконцентрисаних, већ ратна, наравно јако специфична, арена у односу на себе и друге. (Јер у делу се, у овде означеном смислу, концентрише и успоставља и душа, које је, у том смислу, више делотворни однос и акцијалн его нека природна супстанција: душа је акт који се очитује у делу). Све је позвано на напрегнуто стремљење према Царству Божјем. Св. ап. Павле читав свој животни ангажман у Цркви назива борбом, ратовањем: „Добар рат ратовах трку сврших, веру одржах“ (II Тим. 4, 7; ср. I Кор. 9, 24—26; Гал. 2, 3; Фл. 3, 14; Јевр. 12, 1). Јер све у овоме свету је непријатељство и напаст, агресија на дело спасења у Христу. Свет је зао. Ту је ђаво разапео своје мреже као паук паучину и вреба неће ли кога ухватити. Грех напада изнутра, а саблазан споља. Све јуриша и струји, силовито тече насупрот спасења. Треба се, значи, најмобилније супротставити свему томе. *Треба, дакле, стражарити, бити активно будан, чувати, не дозволити да унутарњи и спољашњи непријатељи продру, униште и убију светињу Цркве и душе. Члановима Цркве у Сарду позната је била важност термина и службе стражарења из историје њиховога града: поменути догађај са продором персијске војске у град док је лидијска стража на зидинама Сарда спавала. Стражарило се тада у томе граду и од околних хајдука, који су чекали прилику да некако, искористивши небудност страже, уђу унутра ради пљачке и разбојништва. Према томе реч и појам о стражарењу, уз упоређења, могли су лако разумети и у преносном, духовном, смислу и плану: као будност (мобилну активност) у отклањању греховне опасности од себе и других, „оних који хоће да помру“ и као довршење започетог у њима дела спасења („не нађох твојих дела савршених пред Богом“) у њима и међу њима.*

Стражарење се, наравно, односи, пре свега, на главног стражара, тј. пастира — ангела Цркве, епископа. Он је, најпре, позван да стражари над својим стадом. Да не дође разбојник и не растера стадо. Али односи се и на клир-свештенство, уопште. Сваки свештеник је, на својеврсни и јако повишени начин, стражар — пастир у своме тору. *Но (и то треба нарочито истаћи) и сваки верник треба да*

узме учешћа у овој активности не само над собом самим, својом пројекцијом душе у делу, но и у својој средини, која му је, као оквир стражарења, од Бога поклоњена — наравно на одређени начин и у одређеном степену (у оквиру породице, на послу, у друштву итд.). Реч је, дакле, буквално, упућена језгру Цркве у Сарду, а преносно духовном језгру у свакој Цркви, онима најпре који се, сад и овде, још могу дозвати и који би могли бити кадри да, утврдивши себе, утврде и остале којима прети духовни помор. То језгро, тај први круг око Г. Исуса Христа, треба да се прене у Цркви, да испуни своју дужност стражарења. Стражарење је, дакле, дужност и обавеза свакога члана Цркве. Од испуњења те дужности неће, у многоме, зависити само спасење онога коме се служи, но и спасење онога који служи. Ако у овом смислу не стражариш у Цркви, многи ће због тога нехата остати у духовном мртвилу, али, због тога, нећеш се ни сам спасти макар колико иначе у себи, у некој психичкој унутрини, био на изглед свет и праведан. (Кажемо на изглед, јер светост и праведност се огледају и проверавају у делу, тј., како смо видели,

Стражарити — чиме, како? Ничим другим до речју, тј. речју Божјом и на начин њеног остваривања у себи и међу другима. Нема Црква других оруђа, других убојних средстава — до Реч. Реч је мач Цркве. Кад је Христос послао апостоле, тј. прву Цркву, у свет није их снабдео ничим другим до речју; штавише, сматрао је да све то друго може да буде више од штете него од користи, као неки баласт који би могао отежавати праву делатност. „И заповеди им да ништа не узимају на пут осим једнога штапа: ни торбе ни хлеба ни новаца у појасу; него обувени у опанке и не облачити две хаљине... И отишавши проповедаху да се треба кајати“ (Мк. 6, 8—9). Али реч је силна. „Јер је жива реч Божја, и јака, и оштрија од сваког мача оштра с обе стране, и пролази чак до растављања душе и духа — и зглавака и мозга, и суди мислима и помислима срдачним“ (Јевр. 4, 12). При том реч, као ословљавање по Богу, није само звук, артикулисани говор (мада то јесте по преимућству), но и дело (све оно што може, било на који начин, пренети поруку Божју за оживљавање у Христу). Тако си, дакле, где си да си, без обзира на друштвени или црквени ранг и положај, без обзира на бриге и тескобе, оштећености и растерећености, постављен за стражара у новом Сарду Божјем, Цркви Г. Исуса Христа. Постао си стражар наоружан речју Божјом коју слушаш и којом треба да се, у даљем преношењу, служиш у Цркви. Теби је, као припаднику Цркве, по мери партиципације свакога верника у пророчкој служби, у том широком смислу и дејству, упућен налог Господњи: „И тебе, сине човечји, тебе поставих стражарем дому Израилеву; слушај дакле реч из мојих уста и опомињи их од мене“ (Јез. 33, 7). Слушај реч Божју и наоружавај се њоме да би, ма колико иначе био слаб и незнатан, био стражар у цркви Г. Исуса Христа.

Од чега и над чим стражарити? Ми смо видели опасно стање у које је била запала Црква у Сарду. То је мртвило. Живот је у њој постао мртав. То значи стражарити од опасности умртвења. Да се не умре духовно. Мртвило је тај хајдук и непријатељ који може да расточи и пороби. Није то само лажни учитељ са заводљивом науком

преваре, није само препредени саблазнитељ са чаробним обећањима привидне среће (као што је змија варала и саблажњавала Адама и Еву у рају), већ, веома често, тихи невидљиви, поткопавајући, разарајући узрочник умртвљења, који хоће и иде за тим да изолује и заклони дејство Светог и животворног Духа у Цркви. Да се Дух угаши. А тиме би, наравно, било припремљено погодно тле за сваку ђаволску сетву у Винограду Господњем, за сваку дивљину и изрођавање; копрене световне, овосветске учмалости, под видом и именом светог, хоће да се зарију у њега и паралишу га. Опасност мрвила у Цркви је веома опасна.

Где је данас такав стражар у Вечном Сарду? Где је онај који је вечно будан на угроженим бедемима Цркве? Где су они који би стално тако ефикасно бдели над собом и другима? Неће ли персијски милет (наводим ту метафору у метафоричном смислу) увући се, у време поспаности, у Град—Цркву? Ко, у потребном обиму и интензитету, чува од мртвила? То што изгледа таквим да ли је такво? Плашим се да би се за неке аспекте и савремене црквености могло рећи: *мртва славословља* („Неће сваки који ми говори: Господе, Господе! ући у царство небеско; но који чини по вољи Оца мога (Мт. 7, 21); *мртве речи* („Ако језике човечје и анђелске говорим, а љубави (као дела Св. Духа) немам, онда сам као звоно које звони или прапорац који звечи“ (I Кор. 13, 1); *мртва дела* („Јесенска дрвета неродна, која су двапут умрла и из корена ишчупана“ (Јуда 12). *Много је свакако хибридности и формализма*. Потребан је духовни стражар који облагодатеном речју Св. Духа крчи пут божанском животу у нама, како би оживеле мртве, већ плесниве и запуштене, колотечине живота. Опасности су велике, непријатељи се умножили, а стражара, правих, је мало. Зато би, поред практичних и других настојања, била од високе вредности молитвена чежња за Божјом интервенцијом: да Господ уздигне стражаре на дело чувања Цркве (и душе), који би стражарећи обезбеђивали необезбеђене од духовних непријатеља, и насртаја који сад љуто кидају на свети Сард — Цркву, како би ви, кроз жива дела, ускрсли за духовни живот.

VI

ОСУДА И ПОХВАЛА КАО ПОЗИВ НА ПОКАЈАЊЕ

Иако, као што смо видели, читави текст писма цркви у Сарду наговештава, подразумева, *потребу и неопходност покајања*, ипак се то, сасвим директно, чини у трећем до петог стиха кроз опис осуде и похвале чланова ове, као и сваке, такве Цркве. То је представљено драматично и живописно, у напрегнутости збивања. Ништа није једноставно — било да се човек, кроз непокајање, сурвава у пропаст, било да се, кроз покајање, уздиже у спасење. Пuteви зла и добра су компликовани, стравично замршени. (О свачијем животу би се могао написати роман, који, као књижевни род, и јесте, у ствари то: живопис падања и уздицања).

Покајање је за вернике у Сарду (као и у вечном Сарду Цркве) захтев за повратак, на оно што су првобитно примили и чули, што

се огледало у чињењу добрих дела пред Богом (ср. Гал. 4, 4), јер они, беху у своме животу стварно, на делу, мртви. Тај живот је био форма без садржаја. Недухован, па тиме и паралисан, склеротичан. Њима је недостајало „држање“ науке Господње, практиковање вере. Они су формално веру знали, али је нису делотворно остваривали. (Такво значење о Богу је чисто гностичко, „технолошко“ како каже Св. Василије Велики, а не, како би требало бити, теолошко, богословно, тј., у ствари, богославеће, у делу манифестујуће и пројављујуће). Сад треба да се сетe како су некада, пре умртвења, били живи у Господу, да се пробуде од сна, устану из мртвила. Да се, једном речи, активирају. „Пробуди се ти који спаваш, устани из мртвих, и обасјаће те Христос“ (Еф. 5, 14). Верник није, не би смео бити, биће таме, него светлости, видела (у употреби тога појма код Св. ап. Павла, који каже: „Све што је објављено (у добром, из општења са Христом посредством Св. Духа пројављеном, делу), светлост је“ (Еф. 5, 13); он треба да духовно бди, да духовно не спава. „Тако дакле да не спавамо као остали, него да пазимо и да будемо бодри. Ми који смо синови дана да будемо будни и обучени у оклоп вере и љубави (дела), и са каацигом наде спасења; јер нас Бог не постави за гнев (казну, пропаст), него да добијемо спасење кроз Господа свога Исуса Христа“ (I Сол. 5, 6—9).

Осуда за непокајање као слика наглог доласка „лупежа“, која се веома упечатљиво појављује и у Христовој причи о изненадном доласку Страшног Суда (Мт. 34, 43; Лк. 12, 39; ср. I Сол. 5, 2, 4; II Петр. 3, 10), овде се, као и у Откр. 16, 15, преносно односи на Христа који долази. Само се у овој метафори не ради о томе да Христос непосредно кажњава и убија грешника због његовог греха, него се, пре свега, наглашава изненадност Његовог Доласка, муњевитог настанка нове ситуације живота у Њему, при чему они који се тада нађу далеко од Христа (умртвљени, поспани), бивају, као последица тога одвајања, те мртвости, одбачени, осуђени. Осуда је логичка последица њихове неактивности. Ко не препозна, животом по вери, час присуства Христовог, пада, самим тим, под осуду. Они који су већ духовно умртвљени, биће, тада, заиста и дефинитивно мртви, тј. откинути од вечног живота, изгубљени, осуђени.

Али неки чланови Цркве у Сарду су, каже се, неокаљани, тј. активни, делотворни. Наглашава се да је број таквих „мали“, можда свега њих неколико међу мноштвом оних који су то само по имену, спољашње, формално. Правих верника је у свакој Цркви, црквеној заједници, мали број, увек један „остатак“ (Ис. 10, 22). Многи (мноштво, маса) иду путем пропасти, мали број (може се рећи појединци) иду путем спаса. На то указује Христос кад каже: „Улазите на уска врата; јер су широка врата и широк пут што воде у пропаст, и много их има који њим иду. Као што су уска врата и тесан пут што воде у живот, и мало их је који га налазе“ (Мт. 7, 13—14). Прави Сард је, као што му и име на грчком оригиналу значи, остатак. У Сарду је било мало таквих, живих, а много онаквих, мртвих, али је живих ипак било, што значи да је Црква у овоме свету као зрно горушично (које је, како Христос напомиње, најмање, али може постати највеће): мала по ономе како и што понекад јесте, велика по ономе

како и што може, и хоће, да буде (Мт. 13, 31—32). Њена сила није у мноштву, него у каквоти. Зато никад не питај колико је хришћана негде, него се интересуј какви су они. Старај се да Цркву схватиш у ономе по чему су њени припадници „квасац“ (Мт. 13, 33; Лк. 13, 21) и „видело“ (Мт. 5, 14; Јн. 8, 12) свету. Ако су они то, такви, онда су, без обзира на број, довољни да ускиселе „тесто“ и осветле „таму“ овога, у главном сад искваренога, света.

Они који су већ прави хришћани (живи, активни) као и они који ће то кроз покајање тек настати — *добиће као награду ступање у заједницу са Христом*; они ће се, како је у тексту сликовито казано, обући у „хаљине беле“ (ср. Откр. 4, 4—6, 11; 7, 9, 13). То слика-боја веома је прикладна да изрази ову стварност. Беле (светле) хаљине су, у библијској употреби, симбол небеских појава и стања (Мк. 9, 3; Дела ап. 1, 10). Као што хаљине за тело треба да буду чисте, тако и „хаљине“ за душу треба да буду чисте, тј. по овој слици, беле. То су, сажето речено, добра дела. Што су хаљине за тело, то су дела, праведност и светост (Откр. 3, 18; 19, 7—8), за душу. „А сад одбаците ви то све: гнев, љутину, пакост, хулење, срамне речи из уста својих... Свуците старог човека са делима његовим, и обуците новог, који се обнавља за познање, по обличју онога који га је саздао“ (Кол. 3, 8—9; ср. Кол. 3, 12—13). Обући се, конкретно, треба у врлину. Апостол каже: „Обуците се дакле као избрани Божји, свети и љубазни, у срдачну милост, доброту, понизност, кротост, трпење, сносећи један другог, и опраштајући један другоме ако има ко тужбу на кога: као што је Христос вама опростио тако и ви. И мир Божји да влада у срцима вашима“ (Кол. 3, 12—14). То је оно стање будућег света Божјег у Христу, које са Њим у души, посредством Св. Духа, сад и овде, у чину добрих дела, отпочиње, а довршиће се у пуности о Његовом Другом Доласку (Откр. 21, 14; 19, 7—8).

Такви, наводи се даље, *неће бити избрисани из „књиге живота“*. „Књига“, симболично, садржи имена оних који су припадници, поданици, Царства Божјег, у које се улази, вером и покајањем, кроз свету тајну крштења. И ово је, наравно, изразита слика са преносним значењем: као што земаљска царства (државе) имају записана имена својих грађана (књиге држављанства), тако, слично томе, води се евиденција о члановима, грађанима, државе Божје. Слично Старом Израилу (II Мојс. 32, 32—33; Ис. 4, 3; Јез. 13, 9; Дан. 2, 1) и Нови Израил Божји, Црква, представља се као царство у коме је цар Јагње Божје, Христос (Откр. гл. 19—21). За хришћанина, човека уопште, главно је ово чланство; свако друго је привремено и, у односу на ово, безначајно. Главна је ова књига; свака друга је споредна. Незнабожачке власти у Сарду, гонећи Цркву, брисаху хришћане из свога трошног држављанства (хришћанство је тада било непризнато, стављена ван закона, религија), али их Господ прима и уписује у своју вечну, „књигу живота“. Треба, значи да се чувамо да, због мртвила у вери, не будемо избрисани из ове Књиге живота, јер нас, у том случају, Господ неће признати пред Оцем Небеским, док ће, ако устанемо из мртвила у вери, како овде сам изричито каже, признати име наше „пред Оцем својим и пред ангелима његовим“.

Сад би, као закључак, могли навести следеће:

1. *Ма колико слика Цркве у Сарду, као и Цркве уопште, у светлости овога Божјег суда, изгледала суморна, она, ипак, није безнадежна. Њени чланови не морају бити обузети паником због своје и црквене будућности. Не морају, песимистички бити расположени у односу на могућност спасења. Нема овде безнађа и црних мисли. Напротив, исказана је, директно и индиректно, визионарска нада да ће Црква, у светодуховској делотворности својих припадника, моћи да промени, усаврши и спасе свет. На видiku је тријумф Божје ствари у нама и свету „победа“ над грехом и смрћу. Спасење је искључиво у Цркви Христовој, „јер, како се каже у Дел. апостолским, нема другога имена под небом данога људима којим би се могли спасти (до имена Исуса Христа)“ (Дела ап. 4, 12). Црква је Христос продужен у векове. Црква се овом осудом не доводи у шкрипац да би се сузила, него да би се, препородном силом Св. Духа, раширила. Пророк Езекил је видео Цркву као поље сухих мртвачких костију које оживљава Св. Дух: „И рече ми (Господ): сине човечји, хоће ли оживети све кости? А ја рекох: Господе, Господе, ти знаш. Тада ми рече: пророкуј за те кости, и кажи им: сухе кости чујте реч Господњу. Овако говори Господ. Господ овим костима: гле, ја ћу метнути у вас Дух и оживеће те“ (Јез. 37, 1—8). Писмо је песимистичка подлога за оптимистичку перспективу.*

2. *Писмо открива истину о Цркви (тј. у крајњој линији, и о нама). Износе се мане и врлине (више мане, него врлине). Нема ту неоснованог преузношења, али ни злонамерног ниподаштавања. Нема преувеличавања ниуком погледу. Бог не ретушира стварност, не сенчи, него је обелодањује, осветљава. Нека све изађе на видело. Нешто што људима може изгледати мало и незнатно, у Божјим очима је велико и знатно; нешто што људима може изгледати велико и знатно, у Божјим очима је мало и незнатно, ништавно. Изобличен је формализам, пуко име, а похваљена духоносност, права, суштина. Ово осветљавање црквене стварности потребно је како ради самог суђења, просуђивања, тако и ради поправке, покајања, оних на које се односи. Овај суд је поправни суд.*

3. *Поправљање, покајање, је главни циљ ове речи. Црква треба да се обнови преобрази, усаврши. Видимо необичну, на први поглед чудну, ствар: да Црква, као заједница верујућих, пре него призове свет на покајање, мора се сама покајати (и, штавише, непрестано кајати). Црква, као таква, може наводити на покајање друге својом сопственом покајничком снагом. Она је у том смислу „со“ свету, што, значи да без делотворности као продукта Св. Духа, би могла изгубити своју препородилачку снагу, као што, за то стање, каже Христос: „Ви сте со земљи; ако со обљутави, чим ће се осолити? Она већ неће бити ни за што, осим да се проспе на поље и да је људи погазе“ (Мт. 5, 13). Опасно је живети у илузијама и самообманама. Само право сазнање о правом стању ствари чини предуслов за могућност оживотворавања постојећег мртвила. Ко је сам у отпаду не може спречавати отпад код других. Пружа нам се, дакле, узви-*

шени задатак. *Нисмо ми само за обично живљење, неангажовано та-
ворење на земљи, животарење од данас до сутра, него смо добили
важну улогу од Бога. Ничији живот у Цркви није неважан. Нема
досаде и монотоније. Позвани смо да поправљајући себе поправљамо
и свет око себе, како би сви постали активна Црква, свети град, кога
Христос љуби као духовну Невесту (Еф. 5, 25) и за кога небески
глас говори: „Ево скиније Божје међу људима и живеће с њима, и
они ће бити народ његов, и сам Бог биће с њима Бог њихов“ (Откр.
21, 3).*

Summary

Protopresbyter Bozhidar Miyach

THE DEAD LIFE

The author, by commenting the Revelation of John 3, 1—6, gives an incisive admonition to the actual state of the Church affairs.